

Muligheden for at få støtte til lærlinge med særlige udfordringer

Indledning Flere og flere unge har særlige udfordringer som ordblindhed, talblindhed, ADHD, autisme, fysisk handicap eller lignende. Det gælder også for lærlinge på erhvervsuddannelserne.

Mange mestre oplever, at det kan være svært at håndtere disse lærlinge. I en del tilfælde betyder det, at lærlingekontrakten må ophæves. Godt 10.000 lærlingeaftaler bliver årligt ophævet. Det kan der være mange grunde til, men det vil ofte være en negativ situation for både lærling og mester. Der er dog meget få virksomheder, der ved, at der er mulighed for at få hjælp og støtte til deres lærlinge.

Af den årsag har SMVdanmark udarbejdet denne folder til mestrene med input fra medlemsforeningerne: Danske Anlægsgartnere, Arbejdsgiverforeningen KA, Dansk Håndværk, Danske Malermestre, DOFK og Dansk Bilbrancheråd

Hvad er SPS? Hvis en lærling har en diagnose såsom ordblindhed, talblindhed, ADHD, autisme, fysisk handicap eller lignende, så har de krav på at få Specialpædagogisk Støtte, også kendt som SPS. [Mere end 1 ud af 5 lærlinge](#) har i dag en diagnose, der giver dem ret til SPS.

Konkret kan lærlingen få støtte i form af:

- Adgang til en række værktøjer, der gør lærlingens dagligdag nemmere fx ordblindhedsprogrammer.
- Mentortimer enten på skolen eller i virksomheden. Hvis virksomheden udpeger en mentor, fx en medarbejder for virksomheden, kan virksomheden få dækket en del af udgifterne.

Kan min lærling få støtte? Kontakt din lokale erhvervsskole for at afklare mulighederne, hvis du tror, at din lærling kan have behov for støtte.

Hvad kan I selv gøre i virksomheden? Inden du kan give støtten, så tag en snak med lærlingen og skolens SPS-vejleder om, hvad lærlingen har brug for hjælp til. Typisk er det ting såsom:

- Lave et ugentligt overblik over hvilke opgaver lærlingen har.
- Bruge ekstra tid på at instruere lærlingen, så lærlingen forstår opgaven og er tryk ved den.
- Give ekstra tid til at udføre en opgave.
- Hjælpe dem med at forstå faglige instruktioner.
- Holde ugentlige samtaler med lærlingen.

Kontrakt og refusion til virksomheden

Når din virksomhed giver SPS, så kan I få udbetalt refusion for arbejdstimer hvert halve år. Det er SPS-vejlederen på skolen, der laver ansøgningen, hvor det også defineres, hvor mange timer SPS der foregår hos jer, og hvor mange timer der sker på skolen. Når I starter med at give støtten, får I en kontrakt, som I skal underskrive. I slutningen af støtteforløbet skal der udarbejdes en kort beskrivelse af forløbet (den kan laves telefonisk i samarbejde med den ansvarlige SPS-vejleder på skolen). Man får refunderet ca. 120-285 kr. pr. time, men det svinger meget fra branche til branche.

Hvis jeg er i tvivl om min lærling har en diagnose

Oftentimes vil du ved indgåelse af en uddannelsesaftale få oplyst om din lærling har et SPS-behov. Hvis ikke du har fået noget at vide, og du tror, at din lærling har SPS-behov, så må man pga. GDPR-regler ikke spørge lærlingen direkte, men lærlingen må gerne selv give dig informationen. I stedet skal du række ud til erhvervsskolen og bede dem informere dig om, din lærling har et SPS-behov.

Det kan erhvervsskolen oplyse dig om, hvis du spørger. De må dog ikke sige, hvilken diagnose det drejer sig om, medmindre lærlingen er ok med det.

Ansvar

Det er skolens ansvar at sikre, at deres lærlinge med et SPS-behov også får støtte ud under læreperioderne i det omfang, der er behov for dette.

Hvad har andre gjort?

Her er to eksempler på, hvad andre mestre har haft af aktiviteter i forhold til lærlinge med særlige udfordringer:

Eksempel 1: Elektriklærling med diagnoser.

Elektriklærlingen Lukas er diagnosticeret med blandt andet angst, autisme og ADD. Hans mester har blandt andet afholdt et opstartsmøde med Lukas, mester og skolen om mulighederne for at få hjælp og en snak om, hvilke behov Lukas har. Støtten til Lukas består i at tilrettelægge en arbejdsdag, der er præget af struktur og tydelige rammer. Fx får Lukas opgaver med lange deadlines, hvilket giver en større ro og fleksibilitet. Derudover har Lukas haft en mentor i starten af forløbet.

Eksempel 2: Frisørlærling med ADHD vinder 3. plads til dm¹

Frisørlærlingen Amanda har svær ADHD, hvilket gør det svært for hende at koncentrere sig, især op til eksamener. Hendes mester, Trine, har derfor søgt om SPS-støtte til Amanda. Efter en del besvær fik de bevilliget 100 timer årligt, som går til mentorstøtte. Mentortimerne bliver fx brugt på, at Trine tager sig ekstra tid til lige at få Amanda tilbage på sporet og mindet om den opgave, hun var i gang med, derudover bliver en del af dem brugt på hjælp til hendes eksamensforberedelse. Selvom det er Trine, der er den primære kontaktperson, så hjælper de andre assistenter i salonen også til.

¹ Amanda er ikke lærlingens rigtige navn

I starten var det svært at få timerne til at række, men over tid er Amanda blevet mere selvstændig og har fået større selvtillid. Sidste år fik Amanda således tredje flest point ved DM for frisører og skal nu oplære nye lærlinge i salonen.

Hvordan kan du som mester i dagligdagen hjælpe en lærling med et specifikt handicap?²

ADHD og ADD	<p>Lærlinge med ADHD har ofte udfordringer med opmærksomhed og koncentration. De kan være impulsive, afbryde og blande sig i samtaler, hvilket kan skabe konflikter. Derudover oplever de ofte uro i kroppen og er tilbøjelige til at glemme ting. Planlægning og overblik er også vanskeligt for dem.</p> <p>Lærlinge med ADD har også nedsat opmærksomhed og koncentration, men i modsætning til ADHD-lærlingene kan de virke mere passive og uengagerede. De kæmper ofte med indre uro og tankemylder, og ligesom ADHD-lærlingene har de svært ved planlægning og overblik.</p> <p>Fælles for begge grupper er, at de har udfordringer i læringsituationen. De kan have svært ved at huske og forstå en kollektiv besked og har ofte problemer med at følge lange instrukser. Arbejde i støjfyldte omgivelser er vanskeligt, og det er svært for dem at arbejde i længere perioder uden pauser eller kontakt med en mester. Planlægning af arbejdsopgaver og daglige gøremål, samt evnen til at sortere og prioritere information, kan være særligt svær.</p> <p>For at støtte lærlinge med ADHD eller ADD kan du indføre en række strukturerende tiltag. En ugeplan giver et godt overblik, og et "morgenmøde" hver dag kan hjælpe med at tydeliggøre dagens forløb. Det er vigtigt at have en detaljeret plan for dagen og at give informationer skriftligt. Opgaver skal formuleres enkelt, klart og tydeligt, og det er afgørende at sikre, at lærlingen har forstået opgaven – her kan det være nyttigt at lade lærlingen gentage opgaven. Del opgaver op i mindre bidder, og tillad korte pauser undervejs.</p> <p>Et tydeligt tidsperspektiv kan også være en hjælp, for eksempel ved brug af telefon eller ur, så lærlingen kan se, hvordan tiden går. Hjælp med at sortere og prioritere information, og støt lærlingen i at skabe en ydre struktur, som kan hjælpe dem med at opbygge en indre struktur.</p>
Autisme og Aspergers	<p>Lærlinge med autisme eller Aspergers har ofte udfordringer i forhold til socialt samspil og kommunikation. De kan have vanskeligheder med at forstå og navigere i sociale sammenhænge og har ofte en manglende eller nedsat forestillingsevne, hvilket gør det svært for dem at forestille sig situationer uden for deres egen umiddelbare oplevelse.</p>

² Aalborg Tech har udarbejdet en god folder, der beskriver de forskellige typer af handicap, kendetegn og hvordan I kan hjælpe lærlingen konkret. De følgende beskrivelser stammer fra deres folder. Læs den ved at [trykke her](#).

Disse lærlinge har ofte meget specifikke udfordringer. De opfatter ting bogstaveligt og kan have svært ved at afkode det usagte, som for eksempel ansigtsudtryk og kropssprog. Humor, ironi og sarkasme kan være svært for dem at forstå, da de ofte har vanskeligt ved at afkode tonefald og underliggende mening. Mange lærlinge med autisme er rutineprægede, og selv små ændringer i deres hverdag kan virke forstyrrende for dem.

Det kan også være svært for dem at se en situation fra andres perspektiv og forstå, hvordan deres egen adfærd påvirker andre. De har ofte svært ved at fornemme sociale spilleregler, som turtagning, øjenkontakt og small talk. Desuden kan det være vanskeligt for dem at forstå, hvad der forventes af dem, og de er ofte meget fokuserede på detaljer, hvilket kan forhindre dem i at se det overordnede formål med en opgave.

For at støtte lærlinge med autisme eller Aspergers er det vigtigt at skabe tydelige og faste rammer. En ugeplan med visuelle elementer og klokkeslæt kan hjælpe med at skabe forudsigelighed, og det er gavnligt at starte hver dag med et "morgenmøde", hvor dagens program gennemgås. Visuelle hjælpemidler eller konkrete eksempler kan også være nyttige.

Det er vigtigt at være tydelig omkring målet med en opgave, og hvad der specifikt forventes af lærlingen. Når man kommunikerer, bør man være opmærksom på potentielle misforståelser, du bør især undgå ordspil og metaforer. Al kommunikation bør være konkret og direkte både i tale og på skrift. Ved at skabe klare rammer og struktur kan man hjælpe lærlinge med autisme eller Aspergers med at navigere bedre i deres arbejdsdag.

Angst

Lærlinge med angst kan opleve store udfordringer i hverdagen, og angst er en udbredt lidelse, der ofte ses i forbindelse med stress og depression. Når angst bliver så omfattende, at den begrænser en lærlings evne til at klare hverdagen – som skole, arbejde eller sociale aktiviteter – betragtes den som en psykisk lidelse. Angst betyder, at lærlingen føler frygt eller bekymring, ofte uden en konkret grund, hvilket kan være meget hæmmende for deres trivsel og udvikling.

Disse lærlinge har ofte svært ved at være sociale, hvilket påvirker deres skolegang, venskaber og fritidsaktiviteter. De kan have mange spørgsmål, der er præget af urealistiske bekymringer og kan virke alvorlige, vrede eller triste. Fysiske symptomer som mavepine, hovedpine og søvnproblemer er almindelige hos lærlinge med angst, og søvnmangel kan yderligere gøre det svært for dem at møde til tiden eller fungere i skolen. Uforudsete skift, nye situationer og ændringer i rutiner kan også være vanskelige at håndtere, og nogle lærlinge kan udvikle perfektionistiske tendenser, især i forbindelse med skolearbejde.

For at støtte lærlinge med angst er det vigtigt at være opmærksom på deres behov og undgå udtalelser som "tag dig nu sammen" eller "hold op med det pjat", da det kan forværre deres angst. Det er en god ide at udarbejde en

detaljeret plan sammen med lærlingen, for eksempel en visuel ugeplan og morgenmøder, så dagen bliver mere forudsigelig. At starte dagen med opgaver, som lærlingen allerede mestrer, kan skabe tryghed og selvtillid, og det er vigtigt at støtte lærlingen, når der arbejdes med nye opgaver.

Selvom det er vigtigt ikke at lade lærlingen undgå opgaver på grund af angst, kan det være nyttigt at aftale med lærlingen, at de tager et skridt ad gangen. Sørg for, at lærlingen møder op hver dag, men i perioder kan det være nødvendigt at tilpasse arbejdsdagen med færre timer. Under et angstanfald er det vigtigt at anerkende lærlingens angst og støtte dem gennem det uden at dømmes. At trække vejret roligt og dybt kan også være en god metode til at hjælpe lærlingen med at komme igennem angstanfaldet.

Depression

Lærlinge med depression oplever en psykisk sygdom, som ikke har noget at gøre med dovenskab, personlig svaghed eller manglende vilje. Depression er en alvorlig lidelse, der kan hæmme både personlig og social udvikling og nedsætte livskvaliteten betydeligt. Det er en udbredt folkesygdom og ses ofte i sammenhæng med stress og angst. Depression kan optræde i mild, moderat eller svær form, og det er vigtigt at tage alle former alvorligt.

Lærlinge med depression står over for en række udfordringer. De kan opleve en markant nedtrykthed og mangel på energi, hvilket kan få dem til at virke uinteresserede, irritable eller umotiverede. I nogle tilfælde kan lærlinge udvikle adfærdsproblemer som pjækkeri eller selvmedicinering gennem alkohol eller stoffer. De kan trække sig fra kammerater, familie og arbejde, hvilket kan føre til isolation.

Koncentrations- og hukommelsesproblemer er også almindelige, og lærlingene kan have svært ved at huske aftaler eller følge med i undervisningen. Nedsat selvtillid og selvfølelse er ofte en del af depressionsbilledet, og mange oplever også søvnforstyrrelser, hvilket kan gøre det svært for dem at møde til tiden.

For at støtte lærlinge med depression er det vigtigt at være opmærksom på symptomerne og opfordre dem til at kontakte deres læge ved mistanke om depression. Start dagen med opgaver, som lærlingen allerede mestrer, da det kan hjælpe med at skabe en følelse af kontrol og succes. Når der introduceres nye opgaver, er det vigtigt at støtte lærlingen gennem processen.

Det kan også være gavnligt i en periode at reducere antallet af opgaver eller timer i skoledagen. Sammen med lærlingen kan man lave en plan for en gradvis optrapning af timer, så lærlingen langsomt kan komme tilbage til en normal hverdag. Det er også vigtigt at have en åben dialog med lærlingen om, hvordan depressionen kan gøre det svært at følge uddannelsen eller lærepladsen, og sammen finde løsninger, der kan hjælpe dem gennem denne svære tid.

Tics og Tourettes	<p>Lærlinge med tics og Tourettes syndrom oplever ufrivillige muskeltrækninger og lyde, som de ikke kan kontrollere. Når både motoriske og vokale tics optræder hos samme person, diagnosticeres det som Tourettes syndrom, selvom disse tics ikke nødvendigvis opstår samtidig. Udover tics kan eleverne også have koncentrationsproblemer, adfærdsproblemer og motorisk uro, hvilket kan påvirke deres skolegang og sociale liv.</p> <p>Lærlinge med tics og Tourettes står over for en række udfordringer. De kan opleve tvangstanker og tvangshandlinger, som er karakteristiske for OCD. I sociale sammenhænge kan de have svært ved samspil med andre og risikere at blive opfattet som irriterende eller provokerende, selvom det ikke er deres hensigt. Det kan også være svært for dem at modtage flere instruktioner samtidig, især hvis de kommer fra flere personer på én gang. De har ofte problemer med at planlægge og overskue flere opgaver ad gangen, og deres tics kan forværres, når de er under stress eller i uforudsete situationer.</p> <p>For at støtte lærlinge med tics og Tourettes er det vigtigt at være nysgerrig og anerkendende. Spørg ind til, hvordan eleven oplever sine tics, og hvilke tiltag der tidligere har været gavnlige for dem. Sammen med lærlingen kan det være en god idé at udarbejde en detaljeret plan, som for eksempel en visuel ugeplan og daglige morgenmøder, der kan give struktur og forudsigelighed.</p> <p>Når der gives opgaver, er det vigtigt at være tydelig omkring målet og forventningerne. Korte og konkrete instruktioner er ofte mest effektive. Fasthold almindelig kontakt, når tics bliver tydelige, så lærlingen ikke føler sig stigmatiseret, og lav aftaler om pauser, når tics er værst. På den måde kan lærlingen få mulighed for at få ro i stressfyldte situationer, hvilket kan hjælpe med at reducere tics.</p>
Borderline	<p>Lærlinge med borderline personlighedsforstyrrelse har ofte svært ved at regulere deres følelser og har manglende impuls kontrol, hvilket kan skabe store udfordringer i deres hverdag. De har ofte vanskeligheder i relationer med andre mennesker og er bange for at blive svigtet, hvilket kan føre til komplekse sociale dynamikker. Lærlinge med borderline kan have en tendens til såkaldt splitting, hvor de opdeler deres omverden i to poler – det gode og det onde – hvilket gør deres oplevelser og relationer meget sort-hvide.</p> <p>Deres udfordringer i et læringsmiljø kan være store. De kan skabe konflikter i et team ved at danne alliancer og tale negativt om andre, hvilket kan føre til en opdeling i grupper og potentielt skade samarbejdet. Lærlinge med borderline kan også blive involveret i ustabile forhold og oplever ofte mange brudte venskaber og relationer generelt. Deres selvopfattelse er ofte forstyrret og usikker, hvilket kan få dem til at fremstå opmærksomhedssøgende og krævende. Humørsvingninger med voldsomme, ubegrundede vredesudbrud er også en del af udfordringerne. Endvidere kan deres manglende evne til planlægning medføre, at opgaver ikke bliver færdige til tiden.</p>

For at støtte lærlinge med borderline er det vigtigt at være opmærksom på både egne og teamets grænser og være tydelig omkring dem. Alle ansatte, der arbejder med lærlingen, bør deles om ansvaret for kontakten, så lærlingen ikke knytter sig for tæt til én enkelt person, hvilket kan forhindre splitting og uhensigtsmæssige relationer.

Konflikter skal tages op med det samme, og det er vigtigt at hjælpe lærlingen med at forstå, hvordan deres adfærd påvirker situationen. At lave en detaljeret plan for dagen eller ugen, for eksempel en visuel ugeplan og morgenmøder, kan give lærlingen en fast struktur, der hjælper dem med at navigere i hverdagen. Dette skaber også en tryk ramme, hvor lærlingen kan få støtte til at arbejde med deres udfordringer og relationer på en konstruktiv måde.

Selvskadende adfærd

Lærlinge med selvskadende adfærd bruger ofte denne adfærd som en måde at håndtere psykisk smerte på. Ved at skade sig selv kan de flytte fokus fra indre, følelsesmæssige smerter til fysiske skader, hvilket giver dem en følelse af kontrol over deres situation. Denne adfærd kan omfatte handlinger som cutting, at brænde, kradse, bide eller slå sig selv, og den er ofte forbundet med en voldsom selvkritik. Selvskadende adfærd ses ofte hos lærlinge, der har været udsat for omsorgssvigt, tab, vold eller seksuelt misbrug, og det kan optræde sammen med andre psykiske diagnoser.

Lærlinge med selvskadende adfærd står over for en række udfordringer. Ofte forsøger de at skjule de fysiske tegn på selvskade, såsom ar eller sår, og de beder sjældent om hjælp af sig selv. Dette gør det svært at opdage og håndtere problemet i tide.

For at støtte lærlinge med selvskadende adfærd er det vigtigt at være opmærksom og nysgerrig. Spørg ind til det, lærlingen fortæller, uden at dømme eller presse. Det er lige så vigtigt at være bevidst om sin egen reaktion under samtalen. Det er afgørende, at man anerkender lærlingens adfærd uden at vise afsky eller forskrækkelse, da en negativ reaktion kan få lærlingen til at trække sig yderligere. Ved at skabe en åben og tryk samtale kan du hjælpe lærlingen med at søge støtte og behandling.

SMVdanmark

 Dansk Håndværk
Vi gør os umage

 DANSK
BILBRANCHERÅD

 ARBEJDSGIVERFORENINGEN KA

EnRigtigMaler.dk

dofk
Side 7 af 7

 Danske
Anlægsgartnere